

Kaznenopravna zaštita prava iz radnih odnosa u kaznenom pravu Republike Srpske

Dragan Jovašević¹, Ljubinko Mitrović²

¹Prof. dr redovni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, Srbija, jovas@prafak.ni.ac.rs

²Prof. dr vanredni profesor, Fakultet pravnih nauka Univerziteta APEIRON u Banjoj Luci, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, ljubinko58@gmail.com

Apstrakt: Krivično zakonodavstvo svih savremenih država sistemom kazni i drugih krivičnih sankcija štiti osnovna prava i slobode čoveka i građanina. U sistemu zaštićenih društvenih vrednosti na posebnom mestu se nalaze i prava iz radnih odnosa i socijalnog osiguranja. Tako, i Krivični zakon Republike Srpske poznaje nekoliko krivičnih dela čijim se propisivanjem štite ove dve društvene vrednosti. S druge strane, i radno zakonodavstvo i sa njim povezano prekršajno zakonodavstvo kroz poseban sistem prekršajnih dela i prekršajnih sankcija za ta dela takođe štiti prava radnika iz radnog odnosa, odnosno ostala prava radnika. Upravo o pojmu, karakteristikama i obeležjima ovih krivičnih dela, ali i o prekršajima koji su propisani važećim Zakonom o radu Republike Srpske, govori ovaj rad.

Ključne reči: rad, radni odnos, pravo, krivični zakon, krivično delo, prekršaj, odgovornost, sankcija.

Datum prijema rada: 19. maj 2015.

Datum odobrenja rada: 22. maj 2015.

UVODNA RAZMATRANJA

Prava iz radnih odnosa i socijalnog osiguranja (tzv. ekonomsko-socijalna prava) štite se pored radnog¹, i odredbama krivičnog zakonodavstva. Tako, Krivični zakon Republike Srpske² iz 2003. godine, u glavi dvadesetdrugoj pod nazivom: "Krivična dela protiv prava iz radnih odnosa i socijalnog osiguranja" predviđa više krivičnih dela kojima se putem krivičnih sankcija pruža pojačana zaštita pravima čoveka iz radnog odnosa, odnosno pravima iz oblasti socijalnog osiguranja.

Ova krivična dela imaju za objekt zaštite individualna prava zaposlenih lica koja su utvrđena odgovarajućim zakonom, podzakonskim aktima, kolektivnim ugovorima, kao i ugovorima o radu. To su prava zaposlenih lica koja proizilaze iz njihovog tekućeg i minulog rada. Ova prava zaposlenih lica spadaju u grupu osnovnih ekonomsko-socijalnih prava čoveka³.

Krivičnim delima⁴ iz ove glave štite se posebno:

1) prava iz radnog odnosa - prava i obaveze zaposlenih, prava i obaveze poslodavaca, uslovi za zasnivanje radnog odnosa, prava i obaveze direktora, obrazovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih, radno vreme, odmori i odsustva, zaštita zaposlenih, zarada, naknada zarade i druga primanja, potraživanja zaposlenih u slučaju stečajnog postupka, prava zaposlenih prilikom promene poslodavca, višak zaposlenih, udaljenje zaposlenog sa rada, naknada štete, prestanak radnog odnosa, izmena ugovora o radu, ostvarivanje i zaštita prava zaposlenih i organizacija zaposlenih i poslodavaca,

2) prava u vezi sa štrajkom,

3) prava u vezi sa zapošljavanjem i za slučaj nezaposlenosti,

4) prava iz socijalnog osiguranja, i

5) prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja⁵.

Radnja izvršenja⁶ ovih krivičnih dela se sastoji u svešnom kršenju ili nepridržavanju propisa iz oblasti radnog zakonodavstva ili u onemogućavanju, uskraćivanju ili ograničavanju u korišćenju prava iz radnog odnosa koja su zaposlenom priznata na osnovu zakona, podzakonskih akata, kolektivnih ugovora ili ugovora o radu. Ta se radnja

¹ Zakon o radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 38/2000, 40/2000, 47/2002, 38/2003, 66/2003 i 20/2007 - prečišćeni tekst.

² Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 i 67/2013.

³ M. Kokolj, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, Bijeljina, 2011. godine, str. 326.

⁴ D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2014. godine, str. 113.

⁵ S. Hodžić, *Neki problemi i iskustva u primjeni KZ SR BIH*, Pravna misao, Sarajevo, broj 9-10/1986. godine, str. 23-31.

⁶ B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio*, Sarajevo, 2005. godine, str. 235-240.

može izvršiti na poseban, zakonom predviđeni način: protivpravno, silom, pretnjom ili obmanom. Samo kod krivičnog dela zloupotrebe prava iz socijalnog osiguranja radnja se ne sastoji u uskraćivanju ili ograničavanju prava, već naprotiv, u nezakonitom pribavljanju nekog prava.

Krivičnopravna zaštita prava iz tekućeg i minulog rada⁷ odnosi se samo na povrede ili ugrožavanja koje čine odgovorna ili službena lica, a kojima se teže povređuju propisi i nanosi šteta zaposlenim licima i njihovim pravima i interesima. Ostale povrede prava iz oblasti radnog zakonodavstva predviđene su kao prekršaji, odnosno kao disciplinski prestupi. Pored toga, treba reći da su neka prava zaposlenih zaštićena od povreda ili ugrožavanja i putem drugih krivičnih dela kao što su dela protiv: sloboda i prava građana, opšte sigurnosti ljudi i imovine, bezbednosti javnog saobraćaja ili službene dužnosti.

Osim krivičnog dela zloupotrebe prava iz socijalnog osiguranja, ostala krivična dela imaju blanketnu dispoziciju. Naime, radnja izvršenja dela se sastoji u kršenju propisa kojima su zaposlenim licima priznata određena prava po osnovu rada. To znači da je za utvrđivanje elemenata njihovog bića potrebno utvrditi da li su preduzetim delatnostima povređeni zakoni, podzakonski propisi, kolektivni ugovori ili ugovori o radu kojima se regulišu ta prava u konkretnom vidu, kao i način njihovog ostvarivanja.

Posledica ovih krivičnih dela se javlja kao povreda u vidu nemogućnosti korišćenja ili otežanog korišćenja prava koje zaposlenom pripada na osnovu zakona ili drugog propisa ili opšteg akta. Izuzetak je samo krivično delo zloupotrebe prava iz socijalnog osiguranja gde se ne uskraćuje, već, naprotiv priznaje pravo radniku koje mu inače po važećim propisima ne pripada.

Izvršilac ovih dela može da bude: 1) svako lice i 2) službeno ili odgovorno lice, posebno lice koje u vršenju svojih službenih ovlašćenja ili radnih obaveza postupa po propisima kojima se utvrđuju prava iz radnog odnosa u primeni na konkretna lica u konkretnim situacijama. Pojam službenog i odgovornog lica određuje Krivični zakon Republike Srpske, u odredbi člana 147.

Ova krivična dela mogu biti izvršena samo sa umišljajem koji mora da obuhvati i svest o protivpravnosti postupanja učinioca. U nastavku rada izložićemo osnovne karakteristike krivičnopravne zaštite prava radnika iz radnih odnosa shodno rešenjima krivičnog zakonodavstva Republike Srpske.

POVREDA OSNOVNIH PRAVA RADNIKA

Prvo i osnovno krivično delo kojim se štite osnovna prava radnika iz radnih odnosa nosi naziv: «Povreda osnovnih prava radnika». Ovo je delo predviđeno u članu 226 Krivičnog zakona Republike Srpske. Delo⁸ se sastoji u

svesnom nepridržavanju odredbi zakona, drugih propisa ili kolektivnog ugovora o zasnivanju ili prestanku radnog odnosa, o plati radnika i njenim naknadama, radnom vremenu radnika, odmoru ili odsustvovanju, o posebnoj zaštiti na radu žena, omladine i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada čime se drugom licu povređuje, uskraćuje ili ograničava pravo koje mu pripada⁹.

Objekt zaštite jesu dvojaka prava kao što su:

- prava po osnovu rada, i
- prava na posebnu zaštitu na radu omladine, žena i invalida.

To su prava po osnovu tekućeg i minulog rada. Ovde posebno spadaju sledeća prava radnika: o zasnivanju ili prestanku radnog odnosa, o plati i njenim naknadama, radnom vremenu, odmoru ili odsustvovanju, o posebnoj zaštiti na radu žena, omladine i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada.

Radnja krivičnog dela je svesno nepridržavanje propisa. Ona se može preduzeti na dva načina:

- a) kršenjem propisa - postupanjem protivno propisima, i
- b) neprimenjivanjem - uzdržavanjem od primene propisa.

Za postojanje dela je bitno da se:

1) radnja izvršenja preduzima svesno - to znači da učinioc zna da postupa protivno propisima kada odbije da donese akt kojim se realizuje neko od prava radnika, odnosno da donosi akt upravo suprotno propisima, i

2) radnja izvršenja preduzima na određen način: kršenjem zakona, drugih propisa ili kolektivnog ugovora.

Ovo se delo¹⁰ vrši neprimenjivanjem propisa koji predviđaju pravo radnika po osnovu rada tj. nedonošenje akta u skladu sa tim propisom (radnja nečinjenja) ili u postupanju protivno takvom propisu tj. donošenju akta koji je protivan propisu (radnja činjenja)¹¹.

Posledica dela se sastoji u povredi, uskraćivanju ili ograničavanju prava zaposlenom po osnovu rada.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a po pravilu to su ona lica koja odlučuju o pravima zaposlenih po osnovu rada. To su najčešće odgovorna lica u preduzećima, ustanovama ili drugom subjektu. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Povreda prava pri zapošljavanju i za vreme nezaposlenosti

Prava koja su vezana za zapošljavanje i za vreme nezaposlenosti se štite krivičnim delom iz člana 227 Krivičnog

⁹ M. Kokolj, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, op. cit., str. 327.

¹⁰ K. Turković et al., *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2013. godine, str. 183-185.

¹¹ D. Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom*, Beograd, 2003. godine, str. 140-143.

⁷ D. Jovašević, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo*, Banja Luka, 2012. godine, str. 119-121.

⁸ M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, Posebni deo*, Banja Luka, 2007. godine, str. 176-181.

zakona Republike Srpske. To je krivično delo koje nosi naziv: «Povreda prava pri zapošljavanju i za vreme nezaposlenosti».

Ovo krivično delo¹² se sastoji u uskraćivanju ili ograničenju prava građana na slobodno zapošljavanje pod jednakim uslovima koji su predviđeni zakonom ili drugim propisima ili svesnim nepridržavanjem zakona ili drugih propisa o pravima građana za vreme nezaposlenosti čime se nezaposlenom licu uskraćuje ili ograničava pravo koje mu pripada¹³.

Objekt zaštite ovog dela su:

1) pravo na slobodno zapošljavanje pod jednakim, zakonom određenim Uslovima, i

2) pravo za vreme nezaposlenosti.

Delo ima dva oblika. To su:

1) povreda prava na slobodno zapošljavanje, i

2) povreda prava za vreme nezaposlenosti.

Prvi oblik dela se sastoji u uskraćivanju ili ograničenju prava građana na slobodno zapošljavanje pod jednakim uslovima koji su predviđeni zakonom ili drugim propisima svesnim kršenjem propisa ili na drugi način. Radnja izvršenja je dvojako alternativno određena:

a) uskraćivanje, i

b) ograničavanje prava.

Uskraćivanje podrazumeva onemogućavanje drugom licu da koristi pravo po osnovu rada koje je zakonom utvrđeno. Ograničavanje jeste privremeno, kratkotrajno i delimično ometanje, uslovljavanje, otežavanje drugom licu da koristi pravo po osnovu rada koje mu je zakonom utvrđeno.

Za postojanje dela je bitno ostvarenje još dva elementa, i to¹⁴:

1) radnja izvršenja se odnosi na pravo građana na slobodno zapošljavanje pod jednakim uslovima, i

2) radnja izvršenja se preduzima na zakonom predviđeni način:

a) svesnim kršenjem propisa (postupanjem protivno propisima ili neprimenjivanjem propisa), i

b) na drugi način.

Drugi oblik dela se sastoji u svesnom nepridržavanju zakona ili drugih propisa o pravima građana za vreme nezaposlenosti čime se nezaposlenom licu uskraćuje ili ograničava pravo koje mu pripada. Radnja izvršenja jeste svesno nepridržavanje propisa. Ona se može javiti kao delatnost činjenja (postupanje protivno propisima) i kao delatnost nečinjenja (nepostupanje po propisima uopšte, u određenom slučaju, odnosno u određeno vreme).

Za ovo delo je potrebno postojanje još tri elementa, i to¹⁵:

1) radnja izvršenja se sastoji u kršenju zakona ili drugih propisa,

2) radnja izvršenja se odnosi na prava građana za vreme nezaposlenosti, i

3) posledica dela se javlja u vidu povrede – uskraćivanje ili ograničavanje prava koje građaninu po zakonu pripada.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a po pravilu su to lica koja u preduzeću, ustanovi ili drugom subjektu odlučuju o pravima na slobodno zapošljavanje, kao i o pravima za vreme nezaposlenosti. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do dve godine.

Povreda prava iz socijalnog osiguranja

U članu 228 Krivični zakon Republike Srpske predviđa krivično delo pod nazivom: «Povreda prava iz socijalnog osiguranja». Ovo delo se sastoji u svesnom nepridržavanju odredbi zakona ili drugih propisa o socijalnom osiguranju čime se uskraćuje ili ograničava nekom licu pravo koje mu na osnovu navedenih propisa pripada¹⁶.

Objekt zaštite jesu prava iz socijalnog osiguranja.

Radnja izvršenja je dvojako, odnosno alternativno određena kao:

1) uskraćivanje – onemogućavanje u potpunosti da određeno lice koristi prava koja mu po zakonu pripadaju, i

2) ograničavanje – uslovljavanje, odnosno otežavanje korišćenja određenom licu prava.

Za postojanje dela je bitno ispunjenje još dva elementa, i to:

a) da se radnja izvršenja preduzima u odnosu na pravo iz socijalnog osiguranja koje nekom licu na osnovu zakona pripada što opet ukazuje na blanketni karakter ovog krivičnog dela, i

b) da se radnja izvršenja preduzima na određeni način – svesnim nepridržavanjem zakona ili drugih propisa o socijalnom osiguranju.

To se može vršiti na dva načina:

a) činjenjem u vidu kršenja propisa, i

b) nečinjenjem u vidu nepostupanja po propisima uopšte ili blagovremeno.

Izvršilac dela može da bude svako lice, ali je to u praksi, u pravilu, lice koje odlučuje o pravima iz socijalnog osiguranja bez obzira da li ima svojstvo odgovornog lica ili ne. U pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja

“Zloupotreba prava iz socijalnog osiguranja” iz člana 229 Krivičnog zakona Republike Srpske predstavlja poseban vid prevare. Delo se sastoji u simuliranju ili prouzro-

Posebni deo, op. cit., str. 121-123.

¹⁶ M. Kokolj, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, ibid, str. 329.

¹² Đ. Đorđević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 2011. godine, str. 55-56.

¹³ M. Kokolj, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, op. cit., str. 328.

¹⁴ Lj. Lazarević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd, 1993. godine, str. 170-172.

¹⁵ D. Jovašević, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske*,

kovanju bolesti ili nesposobnosti za rad ili na drugi protivpravan način postizanju priznavanja prava iz socijalnog osiguranja koje mu po zakonu ili drugim propisima ne pripada¹⁷.

Objekt zaštite jesu prava iz socijalnog osiguranja predviđena zakonom ili drugim propisom.

Radnja izvršenja¹⁸ jeste postizanje da se prizna pravo iz socijalnog osiguranja koje učiniocu po zakonu ne pripada. To je dobijanje priznanja prava iz socijalnog osiguranja koje uključuje mogućnost njegovog korišćenja. Za postojanje dela je bitno da je radnja izvršenja preduzeta na određeni način, i to:

- a) simuliranjem,
- b) prouzrokoivanjem bolesti ili nesposobnosti za rad, i
- c) na drugi protivpravan način.

Simuliranje podrazumeva lažno predstavljanje sebe bolesnim ili nesposobnim za rad uopšte, kao i lažno uvećanje stepena, obima i trajanja bolesti ili nesposobnosti za rad. Ovo je poseban oblik obmane drugog lica o stanju svoja zdravlja.

Prouzrokoivanje bolesti ili nesposobnosti za rad jeste izazivanje obolenja na samom sebi ili stanja nesposobnosti za rad nanošenjem telesne povrede ili narušavanjem zdravlja ili pogoršanje postojeće telesne ili duševne bolesti ili stanja nesposobnosti za rad. No, ove radnje mogu biti učinjene i od strane trećeg lica prema učiniocu dela uz njegov pristanak ili na njegov zahtev.

I konačno, ove radnje mogu biti preduzete i na drugi protivpravan način. Posledica dela je priznanje prava koje učiniocu ne pripada, pa je delo svršeno donošenjem pojedinačnog akta nadležnog organa o priznatom pravu iz socijalnog osiguranja¹⁹.

Izvršilac dela može da bude svako lice koje ostvaruje pravo iz socijalnog osiguranja, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

NEPREDUZIMANJE MERA ZAŠTITE NA RADU

Specifično krivično delo protiv prava na sigurnost na radu predstavlja inkriminacija iz člana 230 Krivičnog zakona Republike Srpske: to je delo pod nazivom: «Nepreduzimanje mera zaštite na radu». Delo se sastoji u svesnom nepridržavanju zakona ili drugih propisa o merama zaštite na radu od strane lica koje je odgovorno za preduzimanje mera zaštite na radu usled čega nastupi opasnost za život ili zdravlje radnika²⁰.

¹⁷ D. Jovašević, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom*, op. cit., str. 150-151.

¹⁸ M. Babić, I. Marković, *Krivično pravo, Posebni dio*, op. cit., str. 180-181.

¹⁹ D. Jovašević, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske*, op. cit., str. 124-125.

²⁰ V. Đurđić, D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni dio*, Beograd, 2010. godine, str. 73-74.

Objekt zaštite jesu život i zdravlje radnika na radu.

Radnja izvršenja predstavlja svesno nepridržavanje zakona ili drugih propisa. Ta se radnja može preduzeti na dva načina²¹, i to:

a) činjenjem – svesnim kršenjem propisa, i

b) nečinjenjem – propuštanjem da se uopšte ili blagovremeno, kvalitetno, na određenom mestu i na određeni način postupi po propisima.

Prednje, u svakom slučaju ukazuje na blanketni karakter ovog krivičnog dela. Bitno je da se radnja izvršenja preduzima u odnosu na mere zaštite na radu. Posledica dela je konkretna opasnost - opasnost za život ili zdravlje radnika na radnom mestu.

Izvršilac dela jeste lice koje je odgovorno za preduzimanje mera zaštite na radu, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Ukoliko sud učiniocu dela izrekne uslovnu osudu, on mu tom prilikom može postaviti i posebnu obavezu, odnosno da u određenom roku postupi po propisima i merama zaštite na radu.

Prekršaji predviđeni Zakonom o radu Republike Srpske

U glavi XV Zakona o radu Republike Srpske predviđeni su prekršaji koje može činjenjem ili nečinjenjem počiniti poslodavac (poslodavcem, u smislu ovog zakona, smatra se preduzeće, ustanova, banka, organizacija za osiguranje, udruženje, agencija, zadruga i svako drugo pravno i fizičko lice koje radniku, na osnovu ugovora o radu, daje zaposlenje). Za ove prekršaje propisane su i prekršajne sankcije, odnosno poslodavac se kažnjava novčanom kaznom²², svakako uz mogućnost izricanja mere zabrane rada sve dok se ne završi postupak po prijavi za počinjeni prekršaj. Dakle, ovde se radi o onim situacijama u kojima dolazi do povrede prava radnika iz radnog odnosa, odnosno slučajevima odgovornosti poslodavca za povrede nekih drugih prava po osnovu i u vezi sa radnim odnosom. Tako je u odredbi člana 180 Zakona o radu predviđeno da će se novčanom kaznom

²¹ Lj. Lazarević, *Krivično pravo, Posebni dio*, op. cit., str. 172-174.

²² Zakon o prekršajima Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 63/2014), u odredbi člana 2 stav 1 daje definiciju prekršaja kao posebne kategorije kaznenih delikata, te shodno navedenoj odredbi "prekršaji jesu protivpravna dela koja predstavljaju kršenje javnog poretka ili propisa o ekonomskom i finansijskom poslovanju utvrđena zakonom ili drugim propisom, za koja su određena obeležja i za koja su propisane sankcije". S obzirom na prednju definiciju jasno je da su u kaznenom sistemu Republike Srpske i Bosne i Hercegovine ukinuti privredni prestupi, kao naročita kategorija kaznenih dela protiv privrednog i finansijskog poslovanja, a prihvaćenim pojmom prekršaja obedinjene su dve vrste prekršaja: prvi (opšti), koji čine povredu javnog poretka i drugi (specijalni prekršaji, tj. nekadašnji privredni prestupi), koji predstavljaju povredu propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju. Za prekršaj propisan zakonom, Zakonom o prekršajima Republike Srpske određen je gornji limit novčane kazne koji ne može biti veći od 200.000,00 KM (član 43 stav 3 Zakona).

u iznosu od 1.000,00 do 10.000,00 konvertibilnih maraka kazniti za prekršaj poslodavac:

1. ako ne obezbedi ravnopravnost radnika na radu, kao i ravnopravnost nezaposlenih lica koja konkurišu na zaposlenje (član 5. Zakona o radu);

2. ako onemogućava ili ometa organizovanje sindikata (član 8. stav 1, Zakona o radu);

3. ako ne donese i ne objavi pravilnik o radnim odnosima u smislu čl. 11. i 12, Zakona o radu;

4. ako radniku odredi manji obim prava, suprotno članu 13. Zakona o radu (učinilac ovog prekršaja jeste poslodavac koji kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu odredi manji obim prava radnika od onog koji je određen Zakonom o radu ili drugim zakonom, pod uslovom da to nije izričito predviđeno zakonom. S druge strane, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu mogu se odrediti povoljnija prava od prava utvrđenih Zakonom o radu, ako Zakonom o radu nije izričito drugačije određeno).

5. ako kod zaključivanja i primene ugovora o radu postupi suprotno čl. 14. do 23. Zakona o radu;

6. ako pripravniku ne obezbedi uslove propisane u članu 29. stav 2, Zakona o radu;

7. ako pripravniku – volonteru ne obezbedi minimum prava propisanih u članu 31. Zakona o radu;

8. ako zaključi ugovor suprotno članu 34 Zakona o radu;

9. ako radniku odredi duže puno radno vreme od radnog vremena propisanog članom 40. stav 1, Zakona o radu;

10. ako ne izvrši raspored radnog vremena radnika i ne vodi evidenciju o dnevnoj prisutnosti radnika na radu u smislu člana 40. stav 3, Zakona o radu;

11. ako radniku odredi da radi prekovremeno duže od vremena propisanog u čl. 44. i 45. Zakona o radu;

12. ako odredi da radi prekovremeno radnik iz člana 47. Zakona o radu;

13. ako izvrši preraspodelu radnog vremena suprotno članu 49. Zakona o radu;

14. ako ženi odredi da radi noću suprotno članu 52. Zakona o radu;

15. ako radniku ne omogući da koristi dnevni odmor (član 54. Zakona o radu);

16. ako radniku ne omogući da koristi sedmični odmor (član 56. Zakona o radu);

17. ako radniku ne omogući da koristi godišnji odmor (član 63. Zakona o radu);

18. ako radniku ne omogući korišćenje plaćenog odsustva u slučajevima iz člana 66. Zakona o radu;

19. ako radniku ne omogući da koristi neplaćeno odsustvo u slučajevima iz člana 67. Zakona o radu;

20. ako radniku ne omogući da se upozna sa propisima o radnim odnosima i propisima o zaštiti na radu, u smislu čl. 68. i 69. Zakona o radu;

21. ako, pre otpočinjanja rada radnika, ne proveri njegovu osposobljenost za rukovanje i korišćenje sredstava

rada i sredstava zaštite na radu (član 69. Zakona o radu);

22. ako naredi, dopusti ili omogući da maloletni radnik obavlja poslove na kojima mu je zabranjen rad u smislu člana 75. Zakona o radu;

23. ako zaposlenu ženu rasporedi na rad u podzemni dio rudnika, suprotno članu 76. Zakona o radu;

24. ako prema trudnoj zaposlenoj ženi ili porodilji postupi suprotno članu 77. Zakona o radu;

25. ako zaposlenoj ženi ne omogući raspored ili naknadu plate u smislu člana 78. Zakona o radu;

26. ako drugim ovlašćenim licima ne omogući ostvarenje prava u vezi sa zaštitom deteta (čl. 81. i 85. Zakona o radu);

27. ako radniku ne omogući korišćenje skraćenog radnog vremena u smislu čl. 82. i 83. stav 1, Zakona o radu;

28. ako bolesnom ili invalidnom radniku ne omogući korišćenje prava propisanih čl. 86. do 88. Zakona o radu;

29. ako radniku uskrati ili smanji platu ili naknadu plate koja mu pripada po zakonu, kolektivnom ugovoru, pravilniku o radu i ugovoru o radu, ili ih ne isplati u propisanim rokovima (čl. 90. do 96. Zakona o radu);

30. ako onemogućava ili ometa uspostavljanje i rad saveta radnika (član 123. Zakona o radu);

31. ako zadrži radnika na radu nakon prestanka ugovora o radu u smislu člana 125. stav 1. tačka 4, Zakona o radu;

32. ako u postupku utvrđivanja disciplinske odgovornosti radniku ne omogući odbranu, u smislu člana 128. stav 1, Zakona o radu;

33. ako otkáže ugovor o radu izabranom predstavniku radnika suprotno članu 131. Zakona o radu;

34. ako radniku za vreme otkaznog roka ne omogući da radi ili mu ne isplati naknadu plate, ili da radniku onemogući da koristi jedan slobodan dan sedmično radi traženja novog zaposlenja (član 136. Zakona o radu);

35. ako otkáže ugovor o radu radnicima suprotno čl. 138. i 139. Zakona o radu;

36. ako ne ponudi zaposlenje radniku po pravu prvenstva u smislu člana 140. Zakona o radu;

37. ako radniku ne obezbedi pravo na otpremninu u smislu člana 141. Zakona o radu;

38. ako radniku ne omogući vraćanje na rad nakon isteka mirovanja prava iz radnog odnosa ili mu ne prizna pravo na otpremninu u smislu člana 174. stav 3, Zakona o radu;

39. ako odbije da radniku vrati radnu knjižicu i da u radnu knjižicu upiše radni staž (član 177. stav 2, i član 178. Zakona o radu);

40. ako ne donese i ne objavi pravilnik o radu na način i u roku propisanom u članu 192. stav 1, Zakona o radu;

41. ako radniku ne ponudi zaključivanje ugovora o radu u smislu člana 193. stav 1, Zakona o radu, ili ako mu ne prizna otkazni rok i ne isplati otpremninu u smislu člana 194 Zakona o radu.

Pored poslodavca, za pobrojane prekršaje kazniće se i odgovorno lice kod poslodavca, i to novčanom kaznom u iznosu od 100,00 do 500,00 konvertibilnih maraka. Nadalje,

zakonom je predviđeno i pooštreno kažnjavanje određenih kategorija učinilaca prekršaja, te tako, u onim slučajevima kada je prekršaj učinjen prema maloletnom licu, ženi u vezi sa trudnoćom, porođajem i materinstvom, ili prema invalidnom radniku, novčana kazna za pravno lice ne može biti manja od 3.000,00 konvertibilnih maraka, a za odgovorno lice od 500,00 konvertibilnih maraka.

S druge strane, novčanom kaznom u iznosu od 2.000,00 do 15.000,00 konvertibilnih maraka kazniće se za prekršaj poslodavac (pored poslodavca, za pobrojane prekršaje kazniće se i odgovorno lice kod poslodavca, i to novčanom kaznom u iznosu od 200,00 do 1.000,00 konvertibilnih maraka):

1. ako maloletnom radniku odredi da radi noću, suprotno članu 51 Zakona o radu;

2. ako njegovom krivicom dođe do nesreće na poslu u smislu čl. 70. i 71. Zakona o radu;

3. ako sa radnikom primljenim na rad ne zaključi ugovor o radu ili ako radnika primljenog na rad ne prijavi na osiguranje u smislu člana 74. Zakona o radu. Prema ovoj odredbi, sasvim je jasna obaveza poslodavca da sa radnikom primljenim na rad zaključi ugovor o radu, odnosno da radnika primljenog na rad prijavi na osiguranje. Međutim, ukoliko inspektor rada, u vršenju inspeksijskog nadzora utvrdi da je poslodavac učinio ovaj prekršaj (nije zaključio ugovor o radu sa radnikom prijavljenim na rad, odnosno radnika nije prijavio na osiguranje) izreći će mu meru zabrane rada, sve dok se ne završi postupak po prijavi za prekršaj;

4. ako ne omogući zaposlenoj ženi da koristi prava u vezi sa trudnoćom, porođajem i materinstvom, u smislu čl. 79., 80., 82., 83. i 84. Zakona o radu;

5. ako u određenom roku ne obustavi od izvršenja određeni akt ili radnju po nalogu inspektora rada (član 120. stav 2, Zakona o radu);

6. ako ne izvrši odluku suda o privremenom vraćanju radnika na posao u smislu člana 129 Zakona o radu;

7. ako ne izvrši pravosnažnu odluku suda u smislu člana 130. Zakona o radu.

Zakonodavac posebno predviđa i pooštreno kažnjavanje svih onih poslodavaca koji ponove izvršenje nekog od navedenih prekršaja, te će se oni stoga kazniti novčanom kaznom najmanje u iznosu od 5.000,00 konvertibilnih maraka.

I na kraju, novčanom kaznom u iznosu od 50,00 konvertibilnih maraka kazniće se za prekršaj lice zatečeno na radu kod poslodavca koje odbije da na zahtev inspektora rada pruži podatke o svom identitetu.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zaštita prava čoveka koja su vezana za radni odnos, stanje nezaposlenosti ili za korišćenje prava iz socijalnog osiguranja (prava po osnovu tekućeg i minulog rada) se prvenstveno i primarno ostvaruje radnim zakonodavstvom i podzakonskim aktima, opštim i kolektivnim ugovorima o

radu i drugim opštim aktima. U slučaju kršenja ovih zakonskih i podzakonskih propisa prouzrokuje se povreda prava radnih ljudi, odnosno nanosi im se šteta jer im se uskraćuje ili onemogućava u potpunosti ili delimično, zauvek ili za određeno vreme, u većoj ili manjoj meri zakonito, kvalitetno, efikasno i blagovremeno korišćenje ovih prava.

U slučaju teže kršenja normi radnog zakonodavstva, kada dolazi do teže povrede prava drugih lica po osnovu tekućeg i minulog rada, ostvaruju se obeležja krivičnih dela iz Krivičnog zakona Republike Srpske. Ovaj Zakon u glavi dvadesetdrugoj pod nazivom: "Krivična dela protiv prava iz radnih odnosa i socijalnog osiguranja" predviđa više krivičnih dela ove vrste za koja su predviđene kazne zatvora ili novčane kazne.

No, pored službenih ili odgovornih lica koja se najčešće javljaju kao učinioci ovih krivičnih dela, prema novim zakonskim rešenjima iz 2003. godine za ova krivična dela mogu da odgovaraju i domaća ili strana pravna lica u kojima je došlo do povrede prava iz oblasti radnih odnosa shodno odredbama čl. 125-146. Krivičnog zakona Republike Srpske (glava četrnaesta pod nazivom: «Odgovornost pravnih lica za krivična dela») pod uslovom da je krivično delo učinjeno u ime, za račun ili u korist pravnog lica.

I na kraju, ne treba svakako zaboraviti i da su ostale povrede prava iz oblasti radnog zakonodavstva predviđene kao prekršaji odgovarajućim zakonima, a prije svih Zakonom o radu.

LITERATURA:

- Babić, M., Marković, I. (2007). *Krivično pravo, Posebni deo*, Banja Luka.
- Đorđević, Đ. (2011). *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- Đurđić, V., Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- Hodžić, S. (1986). *Neki problemi i iskustva u primjeni KZ SR BiH*, Sarajevo: Pravna misao, broj 9-10.
- Jovašević, D. (2003). *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom*, Beograd.
- Jovašević, D. (2014). *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo*, Banja Luka.
- Kokolj, M., Jovašević, D. (2011). *Krivično pravo, Opšti i posebni deo*, Bijeljina.
- Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 i 67/2013.
- Lazarević, Lj. (1993). *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd.
- Petrović, B., Jovašević, D. (2005). *Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio*, Sarajevo.
- Turković, K., et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb.
- Zakon o prekršajima Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 63/2014.
- Zakon o radu, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 38/2000, 40/2000, 47/2002, 38/2003, 66/2003. i 20/2007. - prečišćeni tekst.

Criminal-Law Protection of Labor Rights in the Criminal Law of the Republic Of Srpska

Dragan Jovašević¹, Ljubinko Mitrović²

¹PhD, full professor, Faculty of Law, University of Niš, Nis, Serbia, jovas@prafak.ni.ac.rs

²PhD, associate professor, Law College, University APEIRON Banja Luka, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, ljubinko58@gmail.com

Abstract: The criminal legislation of all modern states protects the fundamental rights and freedoms of people and citizens through a system of fines and other criminal penalties. In a system of protected social values, labor and social security rights have a special place. Criminal Law of the Republic of Srpska also recognizes several criminal offenses whose regulations protect these two social values. On the other hand, labor legislation together with the associated misdemeanor legislation, through a special system of misdemeanor offenses and sanctions for those offenses, also protect the rights of employees arising from employment, as well as their other rights. This paper deals with the concept, features, and characteristics of these offenses and misdemeanors determined by the applicable Labor Law of the Republic of Srpska.

Key words: work, employment, law, criminal law, criminal offense, misdemeanor, liability, sanctions.